

LAKIALOITE 24/2001 vp

Laki perusopetuslain 13 §:n ja lukiolain 9 §:n muuttamisesta

Eduskunnalle

ALOITTEEN PERUSTELUT

1 Nykytila

1.1 Voimassa oleva lainsäädäntö

1.1.1 Lapsen oikeudet uskonnonopetuksen osalta perusopetus- ja lukiolaissa

Voimassa olevan perusopetuslain (628/1998) 13 §:n mukaan osallistuminen uskonnon opetukseen on pakollista niille oppilaille, jotka vanhempiensa uskonnon perusteella kuuluvat joko evankelis-luterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkokuntaan. Myös lukiolaissa on omaksuttu sama periaate (9 §). Ainoastaan ne oppilaat, jotka aloittavat lukio-opinnot 18 vuotta täytettyään, voivat itse vapaasti valita joko uskonnon tai elämäntutkimuksen opetuksen. Sama valintaoikeus on ainoastaan niillä alaikäisillä oppilailla, jotka eivät kuulu mihinkään uskontokuntaan.

Uskonnon ja elämäntutkimuksen keskeisestä sisällöstä päättää opetushallitus opintusuunnitelmien perusteissa (perusopetuslain 11.1 ja 14.2 § sekä lukiolain 7.1 ja 10.2 §).

1.1.2 Lapsen uskontoon liittyvät oikeudet uskonnonvapauslaissa

Uskonnonvapauslain (267/1922) 7 §:n 1 momentin mukaan 15 vuotta täyttäneellä alaikäisel-

lä on oikeus päättää itse siitä, seuraako hän isäänsä tai äitiänsä, kasvattivanhempaansa taikka kasvattajaansa, kun nämä eroavat uskontokunnasta tai liittyvät tällaiseen. Saman säännöksen 2 momentin mukaan 15 vuotta täyttänyt henkilö on oikeutettu yksin eroamaan uskontokunnastaan tai liittymään siihen vanhempiensa tai lasta kasvattavan vanhemman taikka holhoojansa suostumuksella. Uskonnonvapauslain 8 §:n mukaan jos uskonnonopetusta valtion tai kunnan ylläpitämässä tai avustavassa kansakoulussa, oppikoulussa tai muussa oppilaitoksessa annetaan jonkun uskontokunnan opin mukaan, on oppilas, joka kuuluu toiseen uskontokuntaan tai joka ei kuulu mihinkään uskontokuntaan, edusmiehen vaatimuksesta vapautettava sellaisesta uskonnonopetuksesta.

1.1.3 Lapsen oikeudet perusoikeutena

Perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussäännökseen sisältyy oma momenttinsa lapsen oikeuksista. Sen mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Vaikka perustuslaki ei määrittele lapsen oikeuksien säännöksessä lapsuuden päättymistä, sitä tulkitaan lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59—60/1991) 1 artiklan ja Suomen

lainsäädännön täysi-ikäisyysrajan perusteella, josta on säännös holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 2 §:ssä. Näin alle 18-vuotias henkilö nauttii lapsille erityisesti annettua perusoikeussuojaa (PL 6.3 §).

1.1.4 Lapsen mielipiteen huomioon ottaminen eräissä muissa laeissa

Myös monissa uusissa sosiaali- ja terveydenhuollon säännöksissä korostetaan alaikäisen mielipiteen selvittämistä häntä koskevan asian käsittelyssä ja hänen kehitystasonsa huomioon ottamista.

Potilaslaki

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 7 §:n mukaan alaikäisen potilaan mielipide hoitotoimenpiteeseen on selvitettävä silloin, kun se on hänen ikänsä ja kehitystasoonsa nähden mahdollista. Jos alaikäinen ikänsä ja kehitystasonsa perusteella kykenee päättämään hoidostaan, häntä on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Saman lain 9 §:n 2 momentin mukaan, jos alaikäinen potilas ikänsä ja kehitystasoonsa nähden kykenee päättämään hoidostaan, hänellä on oikeus kieltää terveydentilaansa ja hoitoansa koskevien tietojen antaminen huoltajalleen tai muulle lailliselle edustajalle.

Holhoustoimesta annettu laki

Holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 73 §:n 1 momentin mukaan asiassa, joka koskee edunvalvojan määräämistä alaikäiselle, on alaikäisen huoltajalle ja 15 vuotta täyttäneelle alaikäiselle varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettu laki

Vuoden 2001 alusta tuli voimaan laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000, asiakaslaki). Asiakslain 10 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuollossa alaikäisen asiakkaan toivomukset ja mielipide on selvitet-

tävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Saman säännöksen 3 momentissa niin ikään edellytetään, että kun on perusteltu syy olettaa, että huoltaja ei voi puolueettomasti valvoa lapsen etua, ja alaikäiselle haetaan edunvalvojan määräämistä, niin alaikäisen toivomukset ja mielipide asiassa on selvitettävä 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta korosti asiakaslaista antamassaan mietinnössä (StVM 18/2000 vp — HE 137/1999 vp), että

"Säännöksillä täsmennetään sosiaalihuollon osalta perustuslain 6 §:n 3 momentin ja lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12 artiklan säännöksiä lasten kohtelusta tasa-arvoisina yksilöinä sekä heidän mahdollisuuksistaan vaikuttaa kehitystään vastaavasti itseään koskeviin asioihin. Säännös on tärkeä myös perustuslain 10 §:ssä ja lapsen oikeuksien yleissopimuksen 16 artiklassa säännellyn yksityiselämän suojan ja perustuslain 6 §:n 2 momentin mukaisen yhdenvertaisuuden kannalta. Lapsen mielipiteen esille tulon turvaaminen ja itsemääräämisoikeuden säätely iän ja kehitystason mukaisesti on tärkeää. Samalla on kuitenkin otettava huomioon, että ensisijainen vastuu lapsesta on aina lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla."

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 11 §:n 1 momentin mukaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa on selvitettävä lapsen omat toivomukset ja mielipide sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista, jos vanhemmat eivät ole asiasta yksimieliset, jos lapsi on muun henkilön kuin huoltajansa hoidettavan taikka jos tätä muutoin on pidettävä lapsen edun kannalta aiheellisenä. Huoltajuusriidan oikeudenkäynnin yhteydessä lapsen kuulemisesta säädetään lain 15 §:n 2 momentissa, että lasta voidaan kuulla henkilökohtaisesti tuomioistuimessa, jos tämä on painavista syistä välttämätöntä asian ratkaisemisen kannalta. Kuuleminen voi tapahtua

vain, jos lapsi tähän suostuu ja on ilmeistä, että kuulemisesta ei saata aiheutua lapselle haittaa.

2 Lainsäädännöllinen ongelma ja uudistuksen tavoite

2.1 Ongelma

Voimassa olevat säännökset uskonnonopetukseen osallistumisesta perusopetuslaissa ja lukio-laissa sivuuttavat tyystin lapsen mielipiteen huomioon ottamisen siitä riippumatta, minkä ikäinen lapsi on tai mikä on hänen kehitysasteensa. Tässä suhteessa lainsäädäntö on epäjohdonmukainen siihen linjaan nähden, jonka lainsäätäjällä on omaksunut lapsen kannalta huomattavasti paljon sensitiivisimmissä asiayhteyksissä, kuten lapsen omaa terveyttä, sosiaalihuoltoa, holhousta ja huoltajuutta koskevissa lain säännöksissä. Perusopetuslain- ja lukiolain säännökset ovat lisäksi epäjohdonmukaisia jopa sangen vanhentuneeseen uskonnonvapauslakiin nähden, joka antaa 15 vuotta täyttäneelle alaikäiselle vanhempiensa suostumuksella valinnanvapauden erota uskontokunnasta tai kuulua siihen ja tätä kautta vanhempien myötävaikutuksella saavuttaa myös valinnanvapaus uskonnon opetukseen ja elämäntietämystiedon opetuksen välillä.

2.2 Tavoite

Kun lapset aloittavat 9-vuotisen peruskoulun, he ovat yleensä 7 vuoden iässä. Peruskoulun ala-asteen päättyessä he ovat pääsääntöisesti 13 vuoden iässä. Peruskoulun ala-asteen päätyttyään he ovat yleensä saavuttaneet sellaisen kypsyystason, jolloin heidän mielipiteensä otetaan huomioon muussa lainsäädännössä ja heitä itseään koskevissa päätöksissä. Tämä sama periaate tulisi toteuttaa myös perusopetus- ja lukiolaissa.

Yläasteen aloittavilla oppilailla tulisi olla uskontokuntaan kuulumisesta riippumatta oikeus valita, minkälaista eettistä opetusta he haluavat ottaa vastaan ja heillä tulisi olla oikeus valita joko uskonnonopetus tai elämäntietämystiedon opetus.

3 Aloitteen yksityiskohtaiset perustelut

1. lakiehdotus

Perusopetuslain 13 §:n 4 mom. Aloitteessa ehdotetaan säännöstä muutettavaksi niin, että ala-asteella oppilaat saisivat huoltajan toivomuksesta valita uskonnonopetuksen tai elämäntietämystiedon opetuksen ja yläasteella oppilaat voisivat tehdä tämän valinnan itsenäisesti. Sääntöehdotuksen mukaan uskonnonopetuksesta vapautetulle uskontokuntaan kuulumattomalle oppilaalle tai uskonnonvapauslaissa tarkoitettuihin uskontokuntaan kuuluvalla vähintään kolmelle ala-asteen oppilaille, joiden vanhemmat niin haluavat, opetetaan elämäntietämystietoa ja kaikille oppilaille, jotka aloittavat koulutuksen yläasteella, opetetaan heidän valintansa mukaan joko uskontoa tai elämäntietämystietoa.

2. lakiehdotus

Lukiolain 9 §:n 5 mom. Lukio-opinnot aloittavien osalta aloitteessa ehdotetaan, että heillä olisi itsenäinen oikeus valita joko uskonnonopetus tai elämäntietämystiedon opetus. Sääntöehdotuksen mukaan opiskelijalle, joka aloittaa lukio-koulutuksen, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäntietämystietoa.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

perusopetuslain 13 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 21 päivänä elokuuta 1998 annetun perusopetuslain (628/1998) 13 §:n 4 momentti seuraavasti:

13 §

Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus

taan elämäkatsomustietoa ja kaikille oppilaille, jotka aloittavat koulutuksen yläasteella, opetetaan heidän valintansa mukaan joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa.

Uskonnonopetuksesta vapautetulle uskontokuntiin kuulumattomalle oppilaalle tai uskonnonvapauslaissa tarkoitettuihin uskontokuntiin kuuluvalle vähintään kolmelle ala-asteen oppilaalle, joiden vanhemmat niin haluavat, opete-

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

2.

Laki

lukiolain 9 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 21 päivänä elokuuta 1998 annetun lukiolain (629/1998) 9 §:n 5 momentti seuraavasti:

9 §

Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

Opiskelijalle, joka aloittaa lukiokoulutuksen, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa.

Helsingissä 7 päivänä maaliskuuta 2001

Marjatta Stenius-Kaukonen /vas
Jukka Gustafsson /sd